

**LEGAL REGULATION OF ECONOMIC
RELATIONS IN SPECIFIC AREAS
AND SECTORS OF THE ECONOMY**

doi: <https://doi.org/10.15407/econlaw.2018.01.038>

УДК 346.5:342.95:339.5

К.І. АПАНАСЕНКО, канд. юрид. наук, доц.,
доцент кафедри цивільного, господарського права та процесу
Чернігівський національний технологічний університет, м. Чернігів, Україна
 orcid.org/0000-0002-2917-1255

**ДОЗВІЛЬНІ ВІДНОСИНИ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ МИТНОЇ СПРАВИ
І ЛІЦЕНЗУВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Ключові слова: митні відносини, дозвільні відносини, дозвіл, ліцензування зовнішньоекономічних операцій, переробка товарів, митний режим, зовнішньоекономічна діяльність.

Проаналізовано питання правової кваліфікації відносин дозвільного типу, які виникають у сфері реалізації державної митної справи та у зв'язку з ліцензуванням зовнішньоекономічної діяльності. Показано, що відносини, пов'язані з поміщенням і перебуванням товарів у митному режимі переробки на митній території України (за її межами), отриманням дозволу на будівництво у вільній митній зоні та ліцензуванням зовнішньоекономічних операцій, можна відносити до дозвільних відносин у сфері господарювання.

Вступ. Українські товаровиробники є учасниками міжнародних економічних відносин, здійснюють зовнішньоторговельні операції з підприємцями зі 197 країн світу. В останні роки спостерігаються процеси збільшення обсягів таких операцій як відносно сировинної продукції, так і готових товарів і послуг (мова йде, наприклад, про обладнання, послуги у галузі інформаційних технологій). Кожне переміщення товарів через митний кордон України передбачає вступ суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності у відносини з митними органами, частина цих відносин має дозвільний характер. Такі відносини досліджені дуже мало в українській науковій літературі, тому актуальним вважаємо звернутись до відповідного наукового аналізу.

За попереднім дослідженням автора [1], норми про дозволи у Митному кодексі України можна віднести до однієї з двох груп: 1) норми, які регулюють відносини з поміщення товарів у певний митний режим; 2) норми, які регулюють відносини щодо здійснення операцій з товарами, які перебувають під митним контролем. Оскільки у другому випадку дозволи надають уповноважені органи ДФС на певні елементарні технічні операції з товарами, їх можна оцінювати як дозволи адміністративного характеру, відносно їх видачі не складаються організаційно-господарські дозвільні відносини. Відмітимо, що А.М. Гуд виключав із переліку документів дозвільного характеру дозволи митних органів на поодинокі (разові) дії, не пов'язані із забезпеченням економічних інтересів держави (наприклад дозвіл на переміщення транспортних засобів через митний кордон) [2, с. 27]. Водночас дозвільними відносинами у сфері господарювання можна вважати відносини щодо поміщення товарів в окремі митні режими.

Наведені висновки потребують детальнішого наукового розгляду. У процесі дослідження автор виходить із таких позицій:

1) правовідносини з видачі та анулювання дозвільних документів, які засвідчують право суб'єктів господарювання здійснювати певні господарські операції чи господарську діяльність, є організаційно-господарськими правовідносинами. У попередніх роботах обґрунтовано відповідну позицію [3];

2) дозвільні правовідносини у сфері господарювання можна віднести до числа організаційно-функціональних правовідносин — одного з видів (груп) організаційно-господарських правовідносин (їх поняття й особливості описано у науковій літературі, наприклад О.Ю. Ілларіоновим [4]). Сутність цих правовідносин полягає у застосуванні такого засобу державного регулювання господарської діяльності, як видача й анулювання дозволів уповноважених державних органів (органів місцевого самоврядування). Дозволи на здійснення господарських операцій, господарської діяльності передбачені не тільки Законом України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності». Зі сфери правового регулювання Закону виключено дозвільні відносини, що складаються у сфері цивільної авіації, державного експортного контролю, державної митної справи, державного регулювання ринків фінансових послуг та ін. (ст. 2 Закону). Однак дозвільні відносини, що регулюються вказаним Законом, і ті дозвільні відносини, що регулюються деякими іншими актами законодавства, аналогічні за змістом, об'єктом, предметом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З питання про правову природу відносин щодо надання різного роду дозволів, ліцензій суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності висловлювалось небагато науковців. Наприклад, О.В. Джафарова розглядає ліцензування зовнішньоекономічної діяльності як дозвільну діяльність уповноважених державних органів, їх дозвільні повноваження, які реалізуються з метою захисту життя, здоров'я та майна громадян і навколишнього природного середовища та загалом — забезпечення економічної безпеки держави [5, с. 62]. Також видом дозвільної діяльності вона визначає верифікацію сертифікатів про походження товару з України [6, с. 112]. І.В. Солошкіна визнає дозвільну ді-

яльність у митній сфері щодо видачі документів дозвільного характеру (наприклад щодо відкриття магазину безмитної торгівлі) різновидом дозвільної діяльності державних органів [7, с. 11]. У науковій літературі є припущення, що правовідносини, які виникають з приводу видачі дозволів і ліцензій у митній сфері органами Державної фіскальної служби України, можна трактувати як митно-господарські правовідносини, однак таке «припущення потребує ретельного додаткового вивчення» [8, с. 469]. А.М. Гуд вказує на нетарифне регулювання як на один із чинників дозвільної системи, складне митно-правове явище, особливий вид державного управління зовнішньоекономічної діяльності. Фактично, А.М. Гуд кваліфікує широке коло відносин, що складаються у сфері нетарифного регулювання в зовнішньоекономічній діяльності, як відносини дозвільного характеру [2, с. 24—27]. Загалом дослідники детально не аналізували відносини дозвільного характеру у зовнішньоекономічній діяльності як різновид дозвільних відносин (господарських відносин у тому числі).

Постановка завдання. Метою роботи є аналіз питання про те, чи можлива правова кваліфікація відносин у сфері зовнішньоекономічної діяльності (у тому числі у сфері реалізації державної митної справи), що виникають із приводу отримання деяких дозвільних документів суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, як дозвільних відносин у сфері господарювання. Зокрема, зупинимось на питанні правової природи відносин із ліцензування зовнішньоекономічної діяльності та відповідних відносин у сфері державної митної справи.

Результати дослідження. З приводу переміщення товарів через митний кордон, митного оформлення і митного контролю, справляння митних платежів, застосування механізмів тарифного і нетарифного регулювання між органами ДФС і суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності складаються відносини різних видів. Зазвичай ці відносини у спеціальній юридичній літературі називають митними відносинами. Для досягнення завдань нашого дослідження з'ясуємо спочатку правову природу митних відносин.

Позиції дослідників з питання галузевої належності митних правовідносин та розуміння митного права як галузі права різні. Найчастіше пропонувані у науковій літературі ви-

значення митних правовідносин та їх ознак акцентують увагу на об'єкті правовідносин — переміщенні товарів і транспортних засобів через митний кордон [9, с. 19; 10, с. 50—51; 11, с. 38; 12, с. 372; 13, с. 243; 14, с. 28]. І.І. Шматков пов'язує ці правовідносини з реалізацією повноважень органами ДФС (здійсненням митної справи) [15].

Митне право найчастіше розглядають як комплексну галузь права [8, с. 467; 16, с. 12], однак деякі автори вважають його інститутом адміністративного права [17] або самостійною галуззю права [18; 19]. Ю. Оніщик вважає, що митні відносини регульовані комплексною галуззю законодавства — митним законодавством, тобто сукупністю правових норм різної галузевої належності [20, с. 223—224; 21, с. 241]. У числі цих галузей права дослідник не називає галузь господарського права, а вказує на адміністративно-правові, фінансово-правові, цивільно-правові, кримінально-правові норми.

В.М. Василенко також відмічає різногалузеве регулювання митних відносин [14, с. 28]. Д.В. Приймаченко, І.О. Федотова пояснюють: специфічність самої сфери митної діяльності обумовлює те, що в процесі або з приводу переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України, крім митних, також виникають адміністративні, фінансові, кримінальні, цивільні правовідносини [21, с. 260]. М.В. Мельник визначає митний режим як комплексний міжгалузевий правовий інститут права, який містить сукупність відособлених правових норм адміністративної, фінансової, цивільної, *господарської*, міжнародної та інших галузей права, що регулюють групу взаємозалежних суспільних відносин, які виникають під час здійснення митних процедур відповідно до заявленої мети переміщення товарів через митний кордон України, визначення їх правового статусу, умов оподаткування і використання після митного оформлення [22, с. 3—4]. Класифікуючи митні правовідносини, О. Ніканорова виділяє в їх числі правові відносини, через які реалізується дозвільно-ліцензійна функція органів ДФС. Вона вказує, що у процесі реалізації цієї функції «митні органи виступають у зовсім не властивій їм ролі, а саме як суб'єкт державного управління у сфері підприємницької чи господарської діяльності». Як наслідок, дослідниця трактує відносини щодо видачі митними органами доз-

волів і ліцензій як митно-адміністративні або митно-господарські відносини (це питання ще потребує опрацювання, на її думку) [8, с. 468—469].

Як бачимо, деякі дослідники митних правовідносин визнають, що у процесі переміщення товарів через митний кордон України, серед інших, можуть виникати правовідносини господарсько-правового характеру. Зокрема, такими можуть бути відносини з приводу отримання дозволів і ліцензій у сфері реалізації державної митної справи.

Переміщення товарів через митний кордон України можливе через поміщення товарів у певний митний режим. Згідно з ч. 2 ст. 71 Митного кодексу України (МК) поміщення товарів у митний режим здійснюється шляхом їхнього декларування та виконання митних формальностей. *Надання* митним органом *дозволу* на переміщення товарів через митний кордон України з урахуванням заявленої мети такого переміщення — це пропуск товарів через митний кордон України (п. 49 ст. 4 МК). Отже, з норм МК можна зробити висновок, що кожне переміщення товарів через митний кордон потребує вступу власника товару (уповноваженої ним особи) у дозвільні відносини з митним органом. Однак не можна стверджувати, що з приводу отримання дозволу на переміщення товару через митний кордон суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності завжди вступає в організаційно-господарські відносини. Вважаємо, що поміщення товарів не у всі митні режими відбувається шляхом реалізації дозвільних відносин у сфері господарювання.

Допуск до переміщення товарів через митний кордон України у режимі імпорту чи експорту, реімпорту і реекспорту, транзиту, передача їх на зберігання під митним контролем у режимі митного складу, поміщення товарів у митний режим безмитної торгівлі не вимагають від суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності вступати у дозвільні відносини. Такі відносини можна порівняти із реєстраційними відносинами, що складаються в процесі державної реєстрації юридичних осіб і фізичних осіб-підприємців, державної реєстрації права власності на нерухоме майно і подібними відносинами, які не мають дозвільного характеру. Переміщення товарів у режимі імпорту чи експорту, реекспорту, реімпорту, транзиту, передача товарів у режим митного складу вимагає

від суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності подання необхідних документів (митної декларації та / чи інших документів на товар) та / або сплати митних платежів, а також виконання заходів нетарифного регулювання (ч. 3 ст. 75, ч. 2 ст. 83, ч. 4 ст. 86, ч. 4 ст. 78, ч. 4 ст. 92, ч. 2 ст. 122 МК). Тобто можливість переміщення товарів через митний кордон у цих митних режимах надається суб'єктам із певних формальних підстав. Відмітимо, що до введення в дію Митного кодексу України від 13.03.2012 дозволу на реекспорт товарів, що походять із інших країн, надавався режим документа дозвільного характеру (поз. 61 Переліку документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності, затвердженого Законом України від 19.05.2011 № 3392-VI). Увезення товарів у вільну митну зону та вивезення з неї є операціями, аналогічними експортно-імпорнтним операціям (гл. 21 МК). У помещенні товарів у режим безмитної торгівлі, відмови на користь держави, знищення або руйнування також не вбачаються жодні дозвільні елементи (гл. 22, 25, 26 МК).

З точки зору концепції митного права як комплексної галузі права, названі відносини можна трактувати як *адміністративні відносини*, що виникають у зв'язку з переміщенням товарів через митний кордон України. Такі відносини складаються з метою досягнення цілей державної митної справи — забезпечення національних митних інтересів та безпеки України, регулювання зовнішньої торгівлі та захист внутрішнього ринку, розвиток національної економіки та її інтеграцію до світової економіки, наповнення державного бюджету (ст. 5 Митного кодексу України). У відповідних правовідносинах посадові особи митних органів не повноважні наділяти суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності господарською компетенцією на будь-які господарські дії чи діяльність. Вони вступають із суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності в *адміністративні відносини щодо переміщення товарів через митний кордон України*, в рамках яких обов'язком суб'єкта господарювання є подання визначеного Митним кодексом України повного і правильно заповненого пакета документів і сплата митних платежів, а обов'язком посадових осіб митних органів є пропуск товарів через митний кордон, якщо суб'єкт господарювання виконав указані обов'язки.

Іншою є правова природа відносин між митними органами і суб'єктами господарювання з приводу помещення та перебування товарів у митному режимі переробки. На нашу думку, суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності, звертаючись до митних органів за дозволом на помещення товарів у *митний режим переробки товарів на митній території України (за межами митної території України)*, вступають з ними у дозвільні відносини у сфері господарської діяльності. Об'єктом цих відносин є законний інтерес заявників у набутті права на здійснення таких господарських дій, як операції з переробки товарів. Останні охоплюють власне переробку товарів, у тому числі: обробку, монтаж, демонтаж, використання деяких товарів, які сприяють чи полегшують процес виготовлення продуктів переробки; ремонт товарів, у тому числі модернізацію, відновлення та регулювання, калібрування. У дозволі на переробку товарів на митній території України зазначається перелік операцій з переробки та спосіб їх здійснення (ч. 2 ст. 150, ч. 6 ст. 149 МК).

Правова конструкція митного режиму переробки на митній території України достатньо добре опрацьована у науковій літературі, переважно у період до ухвалення Митного кодексу України 2012 року, коли операції з переробки товарів мали у законодавстві назву «операції з давальницькою сировиною». Основні мотиви для використання цих операцій підприємцями такі [23; 24, с. 48, 55; 25, с. 356]:

— для заявників відповідного митного режиму — прагнення знизити собівартість продукції за рахунок здійснення частини або всього виробничого процесу в країнах із нижчими витратами на заробітну плату; відсутність у країні заявника технології або виробничих потужностей для одержання необхідної продукції;

— для підприємств, з якими укладаються договори на переробку продукції, потреба завантажити виробничі потужності, що простоюють; нестача оборотних коштів для самостійного придбання сировини, інші фінансові проблеми; дефіцит власних сировинних ресурсів і наявність виробничих потужностей для переробки продукції; загроза припинення виробництва.

Можливими є й інші інтереси економічного характеру (формування інвестиційної привабливості підприємства, налагодження зв'язків з іноземними партнерами та ін.). Цей митний

режим цікавий для заявників також фактом умовного звільнення від оподаткування митними платежами (ч. 1 ст. 148 МК).

Отже, сутність дозволу митних органів в аналізованій ситуації полягатиме в уповноваженні суб'єкта господарювання на господарську операцію із ввезення сировини згідно з умовами зовнішньоекономічного договору та його подальшої переробки з умовним повним звільненням від сплати митних платежів і з подальшим реекспортом продуктів її переробки. Вступаючи у дозвільні правовідносини, митні органи перевіряють законність господарської схеми з переробки сировини, що є важливим з огляду на публічний інтерес у недопущенні шахрайських схем із застосуванням такого митного режиму. Також публічний інтерес у відповідних господарських операціях полягає у забезпеченні зайнятості на вітчизняних підприємствах, що досягається через стимулювання замовлень на виробництво продукції на таких підприємствах завдяки функціонуванню митного режиму переробки та вивезення української сировини за кордон у рамках відповідних господарських операцій із переробки сировини за межами митної території. Такі ж цілі має контроль митних органів, здійснюваний у період перебування товарів у режимі переробки на митній території України (ст. 152, 153 МК). Причому у разі встановлення факту порушення заявником митного законодавства виданий дозвіл може бути відкликано або змінено (ч. 9 ст. 149 МК).

Заявником режиму переробки може бути підприємство-резидент. Дозвіл на переробку товарів на митній території України видає митний орган підприємству безоплатно протягом п'яти робочих днів від дати реєстрації відповідної заяви, до якої додаються договори, пов'язані з переробкою товарів, технологічні схеми переробки. Дозвіл видають на обсяг товарів і строк, визначені зовнішньоекономічним договором, але не більше ніж на один рік (ч. 2—4 ст. 149). Аналогічні правила встановлені щодо перебування товарів у митному режимі переробки за межами митної території України (гл. 24 МК).

Отже, держава передбачила вигідні для суб'єктів господарювання умови зовнішньоекономічних операцій із переробки сировини. Для їх реалізації необхідно отримати дозвіл від уповноважених державних органів, який надає можливість виконати договір про перероб-

ку сировини, перемістити сировину на митну територію України чи за її межі на пільгових фінансових умовах, розпочати виробничу діяльність з переробки сировини підприємством-переробником. Порушення умов здійснення господарських операцій є підставою для відкликання дозволу.

Як бачимо, надання дозволу на реалізацію схеми переробки сировини за зовнішньоекономічним договором може вплинути на господарську діяльність кількох підприємств; дозвіл уповноважує зацікавленого суб'єкта господарювання на здійснення господарської операції. З огляду на все викладене, можна зробити висновок про те, що відносини з видачі митним органом дозволу є організаційно-господарськими відносинами, зокрема, таким їх різновидом, як дозвільні відносини у сфері господарювання.

Досліджені дозвільні відносини мають особливості, обумовлені об'єктом, сферою і системою нормативно-правового регулювання:

1) товари, поміщені в митний режим переробки, продукти їх переробки протягом усього строку перебування в цьому митному режимі знаходяться під митним контролем. Митні органи можуть здійснювати перевірку товарів, увезених для переробки на митній території України, а також продуктів їх переробки у будь-якої особи, яка здійснює операції з переробки таких товарів (ст. 152, 164 МК). Митний кодекс України (гл. 23) також визначає митний статус цих товарів, порядок їхнього використання по завершенні строку, на який надано дозвіл на переробку;

2) виникнення або виявлення митним органом обставин, не відображених у документах підприємства, але які впливають на найменування та обсяг виходу продуктів переробки, а також установа законодавством України заборон чи обмежень щодо переробки відповідних товарів на митній території України (за межами митної території України) є підставою для відмови у митному оформленні чергових партій товарів, що ввозяться (вивозяться) на (за межі) митної території України з метою переробки (ч. 5 ст. 149, ч. 5 ст. 165 МК). Це означає анулювання права на здійснення подальших господарських операцій за схемами переробки, яке було надано згідно з дозволом на переробку товарів на митній території України (за її межами).

Отже, дозвільний механізм переробки сировини на митній території України (за її межами) забезпечує законність схеми переробки сировини, спрямованої на досягнення певних економічних цілей підприємцями; реалізація такої господарської схеми задовольняє і певні публічні економічні інтереси. Тобто він є засобом державного регулювання господарської діяльності.

У сфері реалізації державної митної справи групу формують дозволи на здійснення видів діяльності, контроль за провадженням яких виконують митні органи (гл. 58). Мова йде про митну брокерську діяльність, відкриття та експлуатацію: магазину безмитної торгівлі, митного складу, вільної митної зони комерційного або сервісного типу, складу тимчасового зберігання, вантажного митного комплексу (ст. 404 МК). Набуття права на провадження видів діяльності, зазначених у ст. 404 МК, без отримання відповідного дозволу неприпустимо за винятком випадків, передбачених гл. 2 цього Кодексу (ч. 2 ст. 405 МК).

У МК визначено загальні положення про органи, уповноважені надавати відповідні дозволи, строки їхньої видачі, правила про відмову у наданні дозволу, зупинення дії та анулювання дозволу (ст. 405—412 МК). Дозволи на провадження видів діяльності, зазначених у ст. 404 цього Кодексу, діють безстроково (ст. 411 МК). Вимоги до здійснення відповідних видів господарської діяльності закріплені у главах 59—64 МК, Порядку подання та розгляду заяв, надання, зупинення дії, анулювання дозволів на відкриття та експлуатацію магазину безмитної торгівлі, затвердженому наказом Міністерства фінансів України від 08.06.2012 № 692.

Зважаючи на те, що в результаті реалізації відносин між митними органами та зацікавленими суб'єктами господарювання з приводу отримання вказаних дозволів заявники набувають господарської компетенції зі здійснення певних видів господарської діяльності (щодо надання послуг митними складами, вантажним митними комплексами тощо), такі відносини можна розглядати як дозвільні відносини у сфері господарювання. Варто згадати, що за Законом України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» (абз. 4 п. 1 ст. 1), документи дозвільного характеру можуть засвідчувати право на здійснення як окремих господарських операцій, так і господарської

діяльності. Питання про правову природу відносин з приводу видачі дозволів на провадження видів діяльності, передбачених статтею 404 МК, потрібно проаналізувати детальніше щодо того, чи є підстави для віднесення відповідних дозволів до ліцензій. За Законом «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» від 01.06.2000 (п. 35 ч. 3 ст. 9), митним брокерам видавалася ліцензія; новим Законом «Про ліцензування видів господарської діяльності» від 02.03.2015 митна брокерська діяльність була виключена з числа ліцензованих видів діяльності.

Стаття 432 МК (ч. 2) передбачає отримання дозволу органів ДФС на будівництво (ремонт) господарських об'єктів на території вільної митної зони. Такий дозвіл є різновидом дозволів, які надаються суб'єктам господарювання спеціальної (вільної) економічної зони на будівництво нових господарських об'єктів згідно з абз. 7 ч. 2 ст. 11 Закону «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон».

Отже, за нашим дослідженням, МК України передбачено три види дозвільних документів, із приводу отримання й анулювання (відкликання) яких виникають дозвільні відносини у сфері господарювання.

Митний кодекс України також вимагає отримання ліцензій на здійснення зовнішньоекономічної діяльності для переміщення окремих груп товарів через митний кордон України. Проаналізуємо, якою є правова природа відносин з отримання цих ліцензій.

Ліцензування зовнішньоекономічної діяльності є засобом державного регулювання господарської діяльності, який застосовується з метою позитивного впливу на експортно-імпорتنний баланс на товарних ринках. Податковий кодекс України (п. 14.1.61 ст. 14) відносить ліцензування зовнішньоекономічних операцій до числа заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. За класифікацією ООН, ліцензування належить до таких нетарифних заходів, як зовнішньоторговельні заходи, що мають на меті обмеження імпорту (експорту) для захисту провідних галузей національного виробництва (разом із квотуванням, антидемпінговими митами та деякими іншими) [26, с. 26].

За нормами Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» (ст. 16), ліцензія на

зовнішньоекономічну операцію є дозволом на здійснення суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності експорту (імпорту) товарів. Ліцензування експорту (імпорту) товарів здійснюється у формі автоматичного або неавтоматичного ліцензування. Автоматичне ліцензування передбачає надання суб'єкту зовнішньоекономічної діяльності дозволу на здійснення протягом визначеного періоду експорту (імпорту) товарів, щодо яких не встановлюються квоти, а неавтоматичне ліцензування — надання такого дозволу відносно товарів, щодо яких встановлюються певні квоти. Закон «Про зовнішньоекономічну діяльність» передбачає декілька видів ліцензій: відкрита (індивідуальна), генеральна, експортна (імпортна), разова (індивідуальна). Вони розрізняються за кількістю (обсягом) експортно-імпортних операцій, що можуть здійснюватись за такими ліцензіями, періодом здійснення операцій.

Ліцензування експорту (імпорту) окремих видів товарів не є постійно діючою процедурою. Ліцензування експорту запроваджується в Україні у разі: значного порушення рівноваги щодо певних товарів на внутрішньому ринку, що мають вагоме значення для життєдіяльності в Україні; необхідності забезпечення захисту життя, здоров'я людини, тварин або рослин, навколишнього природного середовища, громадської моралі, національного багатства художнього, історичного чи археологічного значення або захисту прав інтелектуальної власності, а також відповідно до вимог державної безпеки; в інших випадках, передбачених у Законі. Рішення про застосування режиму ліцензування експорту (імпорту) товарів, у тому числі встановлення квот (кількісних або інших обмежень), ухвалює Кабінет Міністрів України за поданням центрального органу виконавчої влади з питань економічної політики із визначенням переліку конкретних товарів, експорт (імпорт) яких підлягає ліцензуванню, періоду дії ліцензування та кількісних або інших обмежень щодо кожного товару. Отже, ліцензування зовнішньоекономічних операцій є засобом державного регулювання економіки, завдяки якому підтримується експортно-імпортний баланс на товарних ринках, долаються деякі загрози державній безпеці.

Відносини з видачі ліцензій на здійснення експортно-імпортних операцій регулюють накази Міністерства економіки України «Про

порядок ліцензування експорту товарів» від 09.09.2009 № 991, «Про затвердження нормативно-правових актів щодо ліцензування імпорту товарів та внесення змін до Порядку розгляду заявок на видачу ліцензій у сфері нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Міністерстві економічного розвитку і торгівлі України» від 14.09.2007 № 302, «Про затвердження Порядку розгляду заявок на видачу ліцензій у сфері нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності» від 01.04.2004 № 122. Ліцензії видають на підставі заявок суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності центральним органом виконавчої влади з питань економічної політики, а також у межах наданих ним повноважень — відповідним республіканським органом Автономної Республіки Крим, структурним підрозділом обласної, Київської і Севастопольської міських державних адміністрацій.

На нашу думку, правовідносини з отримання ліцензій на здійснення зовнішньоекономічних операцій можна трактувати як дозвільні правовідносини у сфері господарської діяльності. Вони виникають між суб'єктом організаційно-господарських повноважень — Мінекономрозвитку України або місцевими державними адміністраціями — і зацікавленим суб'єктом господарювання, що має намір здійснити експортно-імпортну операцію, з приводу здійснення господарської операції з переміщення товарів окремих товарних груп через митний кордон України. Уповноважене міністерство наділяє експортера (імпортера) певним привілейованим господарським правом — ввезти (вивезти) в Україну (з України) товар певної групи (виду) та визначеної кількості, якого не мають інші суб'єкти господарювання.

У таких відносинах ліцензія, видана Міністерством економічного розвитку і торгівлі України, є *засобом державного регулювання господарської діяльності*, застосування якого дає змогу охороняти інтереси суспільства і держави, навколишнього природного середовища від потенційно негативного впливу економічних операцій. Вона не є документом адміністративного характеру, що в пакеті з митною декларацією «описує» експортно-імпортну операцію суб'єкта господарювання (який товар, в якій кількості, якої якості, якого походження, яке підприємство переміщує через митний кордон України). Ця обставина під-

креслена в Угоді СОТ про процедури ліцензування імпорту від 15.04.1994. Ліцензування імпорту визначається в Угоді (§ 1 ст. 1) як адміністративні процедури, що використовуються для здійснення режимів ліцензування імпорту, які вимагають подання до відповідного адміністративного органу заявки або іншої документації (яка не є при цьому документацією, потрібною для митних цілей) як попередньої умови для імпортування товарів на митну територію члена СОТ, який здійснює імпортування.

Аналізована група дозвільних відносин є специфічною. Відносини з ліцензування зовнішньоекономічних операцій можуть виникати: а) лише у певних часових проміжках, б) для обмеженого кола експортно-імпортних операцій, в) за умови рішення про запровадження режиму ліцензування зовнішньоекономічних операцій Урядом України; г) у разі необхідності здійснення економічного впливу на певні товарні ринки або усунення деяких загроз державній безпеці, що виникли (можуть виникнути) у зв'язку зі здійсненням певних зовнішньоекономічних операцій.

На увагу заслуговує і питання про правову природу автоматичного ліцензування. Слід відмітити, що видача дозволів як засіб державного регулювання господарської діяльності має на меті досягнення певних результатів в економічній сфері. *Ліцензування неавтоматичне має вплив на кількість продукції, що потрапляє на український ринок або виходить із нього, а тому воно може вплинути на економічні процеси на товарних ринках.* Запитання викликає мета автоматичного ліцензування, у процесі якого суб'єкту зовнішньоекономічної діяльності надається дозвіл на здійснення протягом визначеного періоду експорту (імпорту) товарів і при цьому не справляється обмежувальний вплив на відповідні товари (ч. 3 ст. 16 Закону «Про зовнішньоекономічну діяльність»). Для відповіді варто дослідити перелік документів, необхідних для отримання ліцензій, та підстави відмови у їхній видачі. Вони визначені наказами Мінекономіки України від 14.09.2007 № 302, від 09.09.2009 № 991, від 01.04.2004 № 122.

Аналіз положень наказів дає змогу дійти висновку, що у процесі ліцензування експортно-імпортних операцій контролюється:

- дотримання кількісних квот здійснення операцій;

- законність зовнішньоекономічної операції;
- відповідність умов зовнішньоекономічного договору (контракту) законодавству України та міжнародним правовим нормам;
- недопущення порушення взятих Україною міжнародних зобов'язань та можливості застосування захисних заходів до експорту продукції походженням з України як результату експортно-імпортної операції.

Отже, у процесі автоматичного ліцензування предметом контролю є законність зовнішньоекономічної операції та документів, що її опосередковують. Наприклад, через автоматичне ліцензування зовнішньоекономічної діяльності можна забезпечити захист прав, засвідчених патентами чи торговими марками, авторських прав, законність зовнішньоекономічних операцій із золотом і сріблом, контроль за експортно-імпортними операціями з озоноруйнівними речовинами (ч. 7 ст. 16 Закону «Про зовнішньоекономічну діяльність»). Тобто автоматичне ліцензування зовнішньоекономічної діяльності може бути заходом боротьби з контрабандою, охорони навколишнього природного середовища або превентивним заходом для недопущення порушення права інтелектуальної власності.

З'ясувати правову природу автоматичного ліцензування можуть допомогти норми Угоди СОТ про процедури ліцензування імпорту. Згідно з § 1 ст. 2 Угоди автоматичне ліцензування імпорту — це ліцензування імпорту, за якого схвалення заявки на отримання ліцензії надається у всіх випадках і яке відповідає положенням § 2 (а). З норм якого значення для нашого аналізу має таке положення: заявки на ліцензії, коли вони подаються у належній і повній формі, повинні затверджуватися негайно після їх отримання в межах адміністративних можливостей, але не більше ніж протягом 10 робочих днів. Ліцензування імпорту, що не підпадає під визначення, наведене в § 1 ст. 2 Угоди, належить до неавтоматичного ліцензування. Воно може використовуватись з метою кількісних обмежень, а також з інших підстав, від яких залежить надання та / або розподіл ліцензій (§ 1, 3 ст. 3 Угоди). На відміну від правил автоматичного ліцензування, правильне заповнення заявки не гарантує видачі ліцензії у разі неавтоматичного ліцензування. Угода передбачає (п. е § 5 ст. 3): якщо заявку на отримання ліцензії не ухвалено, за-

явникові на його запит повинні пояснити причину відмови, а заявник має право на апеляцію або перегляд відповідно до внутрішнього законодавства або процедур члена СОТ, який здійснює імпортування.

Зважаючи на викладене, видачу ліцензій за правилами автоматичного ліцензування можна розцінювати як захід суто адміністративного характеру. Тому відносини, що складаються у процесі видачі ліцензій у режимі автоматичного ліцензування, не можна кваліфікувати як господарські дозвільні відносини у сфері господарювання. Відносини, що виникають у процесі неавтоматичного ліцензування зовнішньоекономічних операцій, мають на меті забезпечення економічної безпеки держави та захист економічних інтересів громадян України, захист навколишнього природного середовища, що здійснюється шляхом застосування дозвільних механізмів до обмеженого кола експортно-імпортних операцій. У результаті реалізації цих відносин зацікавлений суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності здобуває господарську компетенцію з переміщення через митний кордон України певного товару визначеної в ліцензії обмеженої кількості; таке право має привілейований характер. Тому відносини з приводу неавтоматичного ліцензування зовнішньоекономічних операцій можна віднести до дозвільних відносин у сфері господарської діяльності.

Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» передбачає застосування правового інструменту ліцензування зовнішньоекономічних операцій також:

а) як захід у відповідь на дискримінаційні та / або недружні дії інших держав, митних союзів або економічних угруповань (ч. 3 ст. 29 Закону). Оскільки таке ліцензування експортно-імпортних операцій переслідує політико-економічну мету, не є засобом державного регулювання господарської діяльності, відповідні дозвільні відносини розглядати у загальному контексті аналізованих відносин некоректно;

б) у разі притягнення суб'єктів господарювання до відповідальності.

Згідно з ч. 13 ст. 16 Закону, у разі порушення суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності порядку здійснення такої діяльності, встановленого цим Законом або іншими законами України, до нього може бути застосовано індивідуальний режим ліцензування (ч. 5 ст. 37

Закону). Відносини, що складаються у процесі застосування індивідуального режиму ліцензування, не можна кваліфікувати як дозвільні відносини у сфері господарювання. Вони мають правоохоронний характер, здійснюються у процесі застосування відповідної адміністративно-господарської санкції (абз. 7 ч. 1 ст. 239 Господарського кодексу України), а тому їх не можна розглядати як різновид регулятивних дозвільних відносин.

В останні роки спостерігається суттєва лібералізація державного регулювання у сфері ліцензування зовнішньоекономічних операцій. Так, на 2017—2018 рр. Уряд України передбачив у переліку товарів, експорт та імпорт яких підлягає неавтоматичному ліцензуванню, товари, що містять (можуть містити) озоноруйнівні речовини, і товари в межах тарифної квоти з Республіки Македонія (за переліком), на 2016 р. було передбачено також газ природний у газоподібному стані українського походження. У ці роки ліцензувався в режимі автоматичного ліцензування також експорт антрациту (постанови Кабінету Міністрів України від 30.12.2015 № 1176, від 28.12.2016 № 1009, від 20.12.2017 № 1018). У 2015 р. перелік відповідних товарів був дещо ширшим (зокрема, іще ліцензувався експорт шлаку, золи та залишків (відходів), що містять переважно цинк або мідь) (постанова Кабінету Міністрів України від 14.01.2015 № 1). У попередні десятиліття ліцензувався експорт та імпорт значно більшої кількості товарів (огляд можна знайти, наприклад, у [27, с. 163—165]). У науковій літературі висловлено пропозиції про повернення до практики ліцензування деяких товарів. Так, О.М. Дорошева, яка досліджувала правове регулювання імпорту лікарських засобів, пропонує відновити ліцензування такого імпорту [28, с. 4, 8].

У сфері зовнішньоекономічної діяльності також ліцензується імпорт в Україну цукру-сирцю з тростини в межах тарифної квоти. Видачу відповідних ліцензій регулює Закон України «Про встановлення тарифної квоти на ввезення в Україну цукру-сирцю з тростини» від 30.11.2006. Цим Законом (ст. 1) встановлена щорічна тарифна квота на ввезення в Україну з 1 січня до 31 грудня цукру-сирцю з тростини в обсязі 260 тис. т за ставкою ввізного мита у розмірі 2 % від його митної вартості. Порядок розподілу відповідної тарифної квоти визна-

чено постановою Кабінету Міністрів України від 12.11.2008 № 1002. Відносини з отримання ліцензій предметно урегульовані у Положенні про порядок видачі ліцензій на імпорт в Україну цукру-сирцю з тростини в межах тарифної квоти, затвердженому наказом Міністерства економіки України від 20.01.2009 № 15. Для кращого розуміння правової природи відповідних дозвільних відносин потрібно встановити мету дії тарифної квоти і мету введення механізму ліцензування відповідних імпорتنних операцій.

У Пояснювальній записці до законопроекту «Про встановлення тарифної квоти на ввезення в Україну цукру-сирцю з тростини» визначено основні цілі закону: забезпечення ринку цукру від різких цінових коливань, забезпечення інтересів споживачів у цукрі з невисокою вартістю, завантаження підприємств замовленнями на переробку цукру [29]. Зрозуміло, що встановлення квоти на ввезення продукції потребує державного контролю за її дотриманням, що здійснюється через ліцензування імпорتنних операцій. Про вказані цілі свідчать закріплені наказом Мінекономіки від 20.01.2009 № 15 підстави відмови у видачі ліцензій (п. 5 ч. III).

Отже, проведення імпорتنної операції щодо цукру-сирцю з тростини потребує ліцензії Мінекономрозвитку України, яку можна отримати у межах наявної квоти на підставі документів, визначених у пункті 1 розділу II наказу Мінекономіки України від 20.01.2009 № 15. Розгляд заявок на одержання ліцензій у межах тарифної квоти здійснюється в порядку їхнього надходження (п. 5 постанови Кабінету Міністрів України від 12.11.2008 № 1002). Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності, які отримують ліцензії, здобувають привілейоване (порівняно з іншими суб'єктами господарювання — конкурентами) право на імпорتنу операцію з поставки в Україну цукру-сирцю. Така операція є господарською, вона передбачає дії з переміщення певного обсягу товару через митний кордон України. Отже, відносини, які складаються з приводу отримання ліцензій на імпорт в Україну цукру-сирцю з тростини в межах тарифної квоти, можна розглядати як дозвільні відносини у сфері господарювання.

Нормативними актами передбачено ліцензування операцій з імпорту та експорту спирту

етилового, коньячного і плодового, спирту етилового ректифікованого виноградного, спирту етилового ректифікованого плодового, алкогольних напоїв і тютюнових виробів. Такі ліцензії видають відповідно до ст. 14, 15 Закону України «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів» від 19.12.1995, Порядку оформлення та видачі ліцензій на право імпорту, експорту спирту етилового, коньячного і плодового, спирту етилового ректифікованого виноградного, спирту етилового ректифікованого плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів, затвердженого наказом Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України від 14.02.2002 № 42.

Процедура видачі ліцензій формальна і потребує подання лише заяви і здійснення оплати за ліцензію. Ліцензії видаються терміном на 5 років, а плата за ліцензії справляється щорічно (пп. 2.1, 3.1 наказу). Рішення про відмову у видачі ліцензії може бути ухвалено у разі: невідповідності поданих документів чинному законодавству України; порушення заявником законодавства України у сфері зовнішньоекономічної діяльності (п. 2.10 наказу). Ліцензія анулюється, окрім формальних підстав (за заявою ліцензіата чи у зв'язку з його припиненням), у разі: несплати чергового платежу за ліцензію; незаконного використання марок акцизного збору або торгівлі алкогольними напоями або тютюновими виробами без марок акцизного збору України; переміщення товарів поза митним контролем (п. 3.4 наказу).

Як бачимо, ліцензування аналізованих експортно-імпорتنних операцій має бути засобом боротьби з незаконним обігом алкогольних напоїв або тютюнових виробів та залучення коштів до бюджету. З огляду на викладене, важко кваліфікувати ці відносини як дозвільні.

Висновки. Таким чином, у зв'язку з переміщенням товарів через митний кордон України між органами ДФС України та суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, між Міністерством економічного розвитку і торгівлі України та суб'єктами господарювання можуть виникати як адміністративні, так і організаційно-господарські відносини з приводу отримання дозволів та ліцензій на відповідні зовнішньоекономічні операції.

У сфері реалізації державної митної справи можна виокремити три групи відносин між органами ДФС і суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, які характеризуються як господарські дозвільні відносини, причому об'єктом лише однієї групи відносин є законний інтерес суб'єкта господарювання у переміщенні товарів через митний кордон. Мова йде про правовідносини з поміщення товарів у митний режим переробки товарів на митній території України (за її межами), а також отримання дозволів на здійснення видів господарської діяльності, передбачених у ст. 404 МК, та на будівництво в межах вільної митної зони. Відносини у сфері ліцензування зовнішньоекономічної діяльності за правилами неавтоматичного ліцензування, включно з ліцензуванням імпорту в Україну цукру-сирцю з тростини в межах тарифної квоти, також можна розглядати як дозвільні відносини у сфері господарювання. Водночас правове регулювання ліцензування експорту та імпорту алкогольних напоїв і тютюнових виробів не дає змоги кваліфікувати відповідні відносини як господарські дозвільні.

Важливо підкреслити, що органи ДФС, вступаючи у переважну більшість правовідносин із суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, не повноважні наділяти їх господарською компетенцією зі здійснення будь-яких господарських дій чи діяльності. Господарською компетенцією у сфері зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання можуть уповноважувати інші органи (посадові особи), насамперед Мінекономрозвитку України, яке в процесі реалізації заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності розглядає питання про можливість допуску окремих партій товарів зацікавленими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності на український ринок або випуск цих товарів за межі митного кордону (мова йде про товари, що підпадають під режим ліцензування).

На початку нашого дослідження ми стверджували, що дозвільні правовідносини у сфері господарювання є різновидом організаційно-функціональних правовідносин як виду організаційно-господарських правовідносин. Дослідження дозвільних правовідносин у зовнішньоекономічній сфері, на нашу думку, повністю це підтверджує. Адже видачі дозволів (ліцензій) у перелічених вище випадках, як і в

тих, що передбачені Законом України «Про Перелік документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності» від 19.05.2011, вимагає закон, оскільки відповідні господарські операції потребують особливого контролю з боку держави з огляду на їхню потенційну небезпечність для економіки або з метою охорони публічних економічних інтересів. Дозвільний механізм є *засобом державного регулювання таких операцій*, у результаті чого держава не тільки їх обліковує (як у випадку з імпортом більшості товарів, їх експортом, реекспортом тощо), а й контролює в подальшому, застосовуючи механізми анулювання, зупинення дії дозволів (ліцензій). «Дозвіл» на імпорт чи експорт товару неможливо анулювати, і в цьому немає потреби.

Отже, *господарські дозвільні відносини у зовнішньоекономічній сфері складаються у випадку, коли видача й анулювання дозволу стають засобом державного регулювання господарської діяльності*. Порушення умов видачі дозволу або вимог закону у процесі реалізації права на господарські операції, що надано за дозволом (ліцензією), є підставами для позбавлення суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності відповідного права; анулювання (відкликання) дозволів є засобами забезпечення виконання зобов'язань учасниками відповідних дозвільних правовідносин.

У більшості ж випадків для переміщення товарів через митний кордон від суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності вимагається виконання виключно інформаційних і фінансових обов'язків (шляхом правильного оформлення документів і сплати митних платежів). Після пропуску через митний кордон товари опиняються у вільному обігу з обмеженнями, визначеними законодавством для відповідних груп товарів. Допуск переважної більшості товарів на український ринок чи випуск їх за межі митної території України не створюють будь-яких ризиків для громадян, економічної безпеки держави тощо. Якщо такі ризики наявні, держава вимагає від суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності пройти спеціальні дозвільні процедури.

Адміністративні дозволи органів ДФС (на переміщення товарів через митний кордон у митному режимі імпорту, експорту, реекспорту, транзиту та інших, крім переробки товарів, дозволи на технічні операції з товарами і тран-

спортними засобами на митниці) не виконують ролі засобів державного регулювання господарської діяльності. Такі дозволи мають дуже обмежену темпоральну дію, їхня дія вичерпується у момент перетину товаром митного кордону або виконання дії, на яку було надано дозвіл. Отже, правовідносини, які складаються з приводу пропуску товарів через митний кордон в усіх митних режимах, крім переробки товарів на митній території України (за її межами), є *простими правовідносинами*. Вони короткотривалі, не передбачають подальшого контролю органів ДФС за діями (діяльністю) суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

У той же час правовідносини, які ми трактуємо як дозвільні у сфері господарювання, є *складними* (комплексними). Наприклад, у складі дозвільних зобов'язань щодо права на переробку товарів можна виокремити зобов'язання: з видачі дозволу на переробку товарів; з відкликання чи зміни дозволу на переробку; з контролю за дотриманням митного режиму переробки. Такі правовідносини характеризуються тривалістю дії, не закінчуються у момент видачі відповідних дозволів / ліцензій,

складаються із сукупності простих відносин, пов'язаних із видачею, анулюванням дозволів / ліцензій, контролем за дотриманням відповідними суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності законодавства та умов, з якими пов'язується надання прав на здійснення зовнішньоекономічних операцій.

Досліджені у статті правовідносини не вичерпують коло господарських дозвільних правовідносин, які складаються у сфері зовнішньоекономічної діяльності. Відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 196 МК, не можуть бути пропущені через митний кордон України товари, на пропуск яких відповідно до закону потрібні дозволи інших державних органів, за відсутності цих дозволів. Мова йде про дозволи органів ветеринарної медицини, охорони навколишнього природного середовища тощо. Аналіз правової природи відносин, які складаються у зв'язку з видачею таких дозволів, варто здійснити в інших наукових публікаціях. Також доцільно детальніше проаналізувати правову природу відносин із приводу видачі дозволів на здійснення видів діяльності, передбачених ст. 404 Митного кодексу України.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Апанасенко К.І. Про правову природу дозвільних відносин у сфері зовнішньоекономічної діяльності. *Актуальні проблеми юридичної науки та практики*. 2017. № 1 (3). С. 47—55.
2. Гуд А.М. Структура та шляхи модернізації нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств в Україні. *Митна справа*. 2015. № 2 (98). С. 22—28.
3. Апанасенко К.І. Окремі теоретичні питання організаційно-господарських відносин (на прикладі дозвільних відносин у сфері господарювання). *Економіка та право*. 2016. № 3 (45). С. 121—133.
4. Ілларіонов О.Ю. Організаційно-господарські правовідносини в контексті виконання положень Угоди про асоціацію з Європейським Союзом. *Юридичний бюлетень*. 2016. Вип. 2 (2). С. 34—43.
5. Джафарова О.В. Зовнішньоекономічна діяльність держави та роль дозвільної системи в її реалізації. *Право і безпека*. 2013. № 1 (48). С. 62—66.
6. Джафарова О.В. Види дозвільної діяльності органів публічної адміністрації в Україні. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2015. Т. 16. С. 105—114.
7. Солошкіна І.В. Адміністративно-правові засади дозвільної діяльності щодо підприємництва: дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків: ХНУВС, 2006. 195 с.
8. Ніканорова О. Митні правовідносини як різновид правових відносин в Україні. *Митна справа*. 2014. № 6 (96). Ч. 2. Кн. 2. С. 463—469.
9. Ківалов С.В. Організаційно-правові основи митної справи в Україні: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Одеса: Одеський держ. ун-т ім. І.І. Мечникова, 1996. 40 с.
10. Шульга М.Г. Нетарифні заходи регулювання в зовнішньоекономічних відносинах. *Проблеми законності*. 2011. № 117. С. 69—76.
11. Сандоровський К.К. Таможенное право в Украине. Учеб. пос. для студ. вуз. и фак. Киев.: Вентуры, 2000. 208 с.
12. Федотова І.О. Митні правовідносини: поняття, склад, класифікація. *Право та управління*. 2011. № 2. URL: <http://pravoznavec.com.ua/period/article/1802/%D4> (дата звернення: 01.03.2018).
13. Оніщик Ю.В. Сутність митних правовідносин: проблеми сучасної інтерпретації. *Держава і право*. 2011. Вип. 54. С. 240—245.
14. Василенко В.М. Митні правовідносини в Україні: поняття, ознаки та структура. *Право і безпека*. 2013. № 3 (50). С. 27—31.
15. Шматков І.І. Таможенные отношения как специфический вид правовых отношений. *Закон и право*. 2004. № 7. С. 36—39.

16. Митне право України: навч. посіб. / За заг. ред. В.В. Ченцова та Д.В. Приймаченка. Вид. 2. Київ: Істина, 2008. 328 с.
17. Бахрах Д.Н. Таможенное право как институт административного права. *Государство и право*. 1995. № 3. С. 13—21.
18. Коломоєць Т.О. Митне право як складник системи новітнього публічного права України. *Митна справа*. 2006. № 2. С. 39—42.
19. Мищик В.В. Поняття, місце і роль сучасного митного права та його складових: міжнародного, національного і позитивного митного права країни. *Український часопис міжнародного права*. 1994. № 1. С. 76—77.
20. Оніщик Ю.В. Правова природа митних правовідносин. *Держава і право*. 2011. Випуск 52. С. 219—224.
21. Приймаченко Д.В., Федотова І.О. Сучасний стан та перспективи розвитку митних правовідносин в Україні. *Вісник Запорізького національного університету*. 2012. № 1 (I). С. 259—264.
22. Мельник М.В. Інститут митних режимів в митному праві України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ: КНЕУ ім. Вадима Гетьмана, 2016. 25 с.
23. Богомазова К.К. Сутність операцій з давальницькою сировиною та їх значення. *Ефективна економіка*. 2013. № 7. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_7_29 (дата звернення: 01.03.2018).
24. Галещук С. Переробка давальницької сировини для нерезидента: особливості обліку операцій та розрахунків в іноземній валюті. *Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє*. 2012. Вип. 17. С. 48—56.
25. Мельник О.Г., Дутко З.М. Особливості здійснення толінгових операцій суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку»*. 2013. № 778. С. 348—358.
26. Саллі В.І. Основи зовнішньоекономічної діяльності. Київ: Професіонал, 2003. 176 с.
27. Гребельник О.П. Основи зовнішньоекономічної діяльності: підручник. 3-тє видання, перероблене та доповнене. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 432 с.
28. Дорошева О.М. Правове регулювання імпорту лікарських засобів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04. Донецьк: Ін-т екон.-прав. дослідж. НАН України, 2009. 18 с.
29. Про встановлення тарифної квоти на ввезення в Україну цукру-сирцю з тростини: пояснювальна записка до проекту Закону України. Реєстр. № 2395-1 від 07.11.2006. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=28576 (дата звернення: 14.02.2018).

REFERENCES

1. Apanasenko K.I. Pro pravovu pryrodu dozvilnykh vidnosyn u sferi zovnishnoekonomichnoi diialnosti. *Aktualni problemy yurydychnoi nauky ta praktyky*. 2017. No. 1 (3): 47—55 [in Ukrainian].
2. Hud A.M. Struktura ta shliakhy modernizatsii netaryfnoho rehuliuвання zovnishnoekonomichnoi diialnosti pidpriemstv v Ukraini. *Митна справа*. 2015. No. 2 (98): 22—28 [in Ukrainian].
3. Apanasenko K.I. Okremi teoretychni pytannia orhanizatsiino-hospodarskykh vidnosyn (na prykladi dozvilnykh vidnosyn u sferi hospodariuvannia). *Ekonomika ta pravo*. 2016. No. 3 (45): 121—133 [in Ukrainian].
4. Illarionov O.Yu. Orhanizatsiino-hospodarski pravovidnosyny v konteksti vykonannya polozhen Uhody pro asotsiatsiiu z Yevropeiskym Soiuzom. *Yurydychnyi biuleten*. 2016. Vyp. 2 (2): 34—43 [in Ukrainian].
5. Dzhafarova O.V. Zovnishnoekonomichna diialnist derzhavy ta rol dozvilnoi systemy v yii realizatsii. *Pravo i bezpeka*. 2013. No. 1 (48): 62—66 [in Ukrainian].
6. Dzhafarova O.V. Vydy dozvilnoi diialnosti orhaniv publichnoi administratsii v Ukraini. *Naukovi pratsi Natsionalnoho universytetu «Odeska yurydychna akademiia»*. 2015. T. 16: 105—114 [in Ukrainian].
7. Soloshkina I.V. Administratyvno-pravovi zasady dozvilnoi diialnosti shchodo pidpriemnytstva. Dys... kand. yuryd. nauk: 12.00.07. Kh.: KhNUVS, 2006 [in Ukrainian].
8. Nikanorova O. Mytni pravovidnosyny yak riznovyd pravovykh vidnosyn v Ukraini. *Митна справа*. 2014. No. 6 (96). Ch. 2. Kn. 2: 463—469 [in Ukrainian].
9. Kivalov S.V. Orhanizatsiino-pravovi osnovy mytnoi spravy v Ukraini. Avtoref. dys. ... d-ra yuryd. nauk: 12.00.07. Odesa: Odeskyi derzh. un-t im. I.I. Mechnykova, 1996 [in Ukrainian].
10. Shulha M.H. Netaryfni zakhody rehuliuвання v zovnishnoekonomichnykh vidnosynakh. *Problemy zakonnosti*. 2011. No. 117: 69—76 [in Ukrainian].
11. Sandorovskiy K.K. Tamozhennoe pravo v Ukraine. Ucheb. pos. dlya stud. vuz. i fak. Kiev: Venturi, 2000 [in Russian].
12. Fedotova I.O. Mytni pravovidnosyny: poniattia, sklad, klasyfikatsiia. *Pravo ta upravlinnia*. 2011. No. 2. URL: <http://pravoznavec.com.ua/period/article/1802/%D4> [in Ukrainian].
13. Onishchuk Yu. V. Sutnist mytynykh pravovidnosyn: problemy suchasnoi interpretatsii. *Derzhava i pravo*. 2011. Vyp. 54: 240—245 [in Ukrainian].
14. Vasylenko V.M. Mytni pravovidnosyny v Ukraini: poniattia, oznaky ta struktura. *Pravo i bezpeka*. 2013. No. 3 (50): 27—31 [in Ukrainian].
15. Shmatkov I.I. Tamozhennyie otnosheniya kak spetsificheskii vid pravovyih otnosheniy. *Zakon i pravo*. 2004. No. 7: 36—39 [in Russian].
16. Mytne pravo Ukrainy: navch. posib. Za zah. red. V.V. Chentsova ta D.V. Pryimachenka. Vyd. 2. Kyiv: Istyna, 2008 [in Ukrainian].
17. Bahrah D.N. Tamozhennoe pravo kak institut administrativnogo prava. *Gosudarstvo i pravo*. 1995. No. 3: 13—21 [in Russian].
18. Kolomoiets T.O. Mytne pravo yak skladnyk systemy novitnoho publichnoho prava Ukrainy. *Митна справа*. 2006. No. 2: 39—42 [in Ukrainian].

19. Mytsyk V.V. Poniattia, mistse i rol suchasnoho mytnoho prava ta yoho skladovyykh: mizhnarodnoho, natsionalnoho i pozytyvnoho mytnoho prava krainy. *Ukrainskyi chasopys mizhnarodnoho prava*. 1994. No. 1: 76—77 [in Ukrainian].
20. Onishchuk Yu.V. Pravova pryroda mytnykh pravovidnosyn. *Derzhava i pravo*. 2011. Vyp. 52: 219—224 [in Ukrainian].
21. Prymachenko D.V., Fedotova I.O. Suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku mytnykh pravovidnosyn v Ukraini. *Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu*. 2012. № 1 (I): 259—264 [in Ukrainian].
22. Melnyk M.V. Instytut mytnykh rezhymiv v mytnomu pravi Ukrainy. Avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.07. Kyiv: KNEU im. Vadyma Hetmana, 2016 [in Ukrainian].
23. Bohomazova K.K. Sutnist operatsii z davalnytskoiu syrovynoiu ta yikh znachennia. *Efektivna ekonomika*. 2013. No. 7. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_7_29 [in Ukrainian].
24. Haleshchuk S. Pererobka davalnytskoi syrovyny dlia nerezidenta: osoblyvosti obliku operatsii ta rozrakhunkiv v inozem-nii valiuti. *Ukrainska nauka: mynule, suchasne, maibutnie*. 2012. Vyp. 17: 48—56 [in Ukrainian].
25. Melnyk O.H., Dutko Z.M. Osoblyvosti zdiisnennia tolinhovyykh operatsii subiektamy zovnishnoekonomichnoi diialnosti. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politehnika». Seriia «Menedzhment ta pidpriemnytstvo v Ukraini: etapy stanovlennia i problemy rozvytku»*. 2013. No. 778: 348—358 [in Ukrainian].
26. Salli V.I. Osnovy zovnishnoekonomichnoi diialnosti. Kyiv: Profesional, 2003 [in Ukrainian].
27. Hrebelyuk O.P. Osnovy zovnishnoekonomichnoi diialnosti. 3-tie vydannia, pereroblene ta dopovnene. Pidruchnyk. Kyiv: Tsentri uchbovoi literatury, 2008 [in Ukrainian].
28. Dorosheva O.M. Pravove rehuliuвання importu likarskykh zasobiv. Avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.04. Donetsk: In-t ekon.-prav. doslidzh. NAN Ukrainy, 2009 [in Ukrainian].
29. Poiasniuvalna zapyska do proektu Zakonu Ukrainy «Pro vstanovlennia taryfnoi kvoty na vvezennia v Ukrainu tsukru-syrtsiu z trostyny» reiestr. No. 2395-1 vid 07.11.2006. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=28576 [in Ukrainian].

Надійшла 06.03.2018

Е.И. Апанасенко

Черниговский национальный технологический университет, г. Чернигов, Украина

РАЗРЕШИТЕЛЬНЫЕ ОТНОШЕНИЯ В СФЕРЕ ГОСУДАРСТВЕННОГО ТАМОЖЕННОГО ДЕЛА И ЛИЦЕНЗИРОВАНИЯ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Проанализирован вопрос правовой квалификации отношений разрешительного типа, возникающих в сфере реализации государственного таможенного дела и в связи с лицензированием внешнеэкономической деятельности. Сделан вывод, что отношения, связанные с помещением и нахождением товаров в таможенном режиме переработки на таможенной территории Украины (за ее границами), получением разрешения на строительство в свободной экономической зоне и лицензированием внешнеэкономических операций, можно считать разрешительными отношениями в сфере хозяйствования.

Ключевые слова: таможенные отношения, разрешительные отношения, разрешение, лицензирование внешнеэкономических операций, переработка товаров, таможенный режим, внешнеэкономическая деятельность.

К.І. Апанасенко

Chernihiv National University of Technology, Chernihiv, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0002-2917-1255>

PERMISSIVE RELATIONS IN A SPHERE OF THE REALIZATION OF THE STATE CUSTOM POLITICS AND THE LICENSING OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY

A question about the legal qualification of relations of permissive type, which arise in a sphere of the realization of the state custom politics and the licensing of the foreign economic activity is analyzed in the article.

The author generalizes scientific opinions about the legal nature of the custom relations and analyzes the legal nature of some groups of these relations with permissive components. Some of these relations are administrative relations because custom organs giving licenses for economic subjects don't delegate any economic power for them in a sphere of the foreign economic activity. Relations of other group arise for receiving of such economic power and permits from custom organs play a role of a mean of the state regulation of the foreign economic activity. So the last group of relations are the permissive relations in a sphere of economic activity.

Also the author analyzes peculiarities of the relations in a sphere of the licensing of foreign economic operations including such operations with cane sugar, alcohol and tobacco products. The legal regime of the automatic and non-automatic licensing of foreign economic operations was investigated. The author concluded that the non-automatic licensing is a mean of the state regulation of the foreign economic activity. But the automatic licensing is only a mean of the defense of the legal base of the foreign economic operations. So only the first group of relations can be defined as economic permissive relations.

Conclusions of the research are the next ones. Relations concerning the placement and the staying of the goods in the regime of recycling on the Ukrainian custom territory (abroad it), receiving of a permit for a building in a free custom zone and the licensing of foreign economic operations can be classified as permissive relations in a sphere of economic activity.

Keywords: custom relations, permissive relations, permit, licensing of foreign economic operations, recycling of the goods, custom regime, foreign economic activity.